

MINISTERIET FOR
BØRN, UNDERVISNING
OG LIGESTILLING
STYRELSEN FOR
UNDERVISNING OG KVALITET

LÆRINGS
KONSULENTERNE

Tilsyn med special- undervisning til børn og unge på interne skoler

Vejlednings- og inspirationsmateriale om god
tilsynspraksis på interne skoler på anbringelses-
steder og dagbehandlingstilbud

Tilsyn med specialundervisning til børn og unge på interne skoler – WWW udgave

Redaktion: Grundskolecenteret, Specialkonsulent Kristoffer Gjerding

Fotos: Katrine Kaarøe

Publikationen kan ikke bestilles i trykt form. Der henvises i stedet til Onlineversionen

1. udgave, oktober 2015

ISBN: (WWW) 978-87-603-3055-1

© Styrelsen for Undervisning og Kvalitet. Ministeriet for Børn, Undervisning og Ligestilling, 2015

Indhold

Indledning	4
Tilsynets formål	7
1. Hvad skal tilsynet omfatte?.....	8
1.1. Vurdering af undervisningens kvalitet.....	13
2. Den tilsynsførendes roller – mellem kontrol og kvalitetsudvikling	18
3. Metoder i tilsynet	19
4. Tilsynets tilrettelæggelse	21
4.1. Det tematiske tilsyn	23
4.2. Hvad gør kommunen, hvis undervisningen på den interne skole ikke lever op til folkeskoleloven?	26
5. Værktøjskasse	27
5.1. NY I JOB - hvor begynder man som kommunal tilsynsførende?	27
5.2. Inspirationsskema til observation af undervisning på interne skoler på dagbehandlingstilbud og anbringelsessteder	28
5.3: Eksempel på skabelon til tilsynsrapport – til inspiration.....	30
5.4: Inspiration til skema til brug ved fritagelse fra folkeskolens 9.-klasseprøver.....	34

Indledning

Det kommunale tilsyn med undervisningen på interne skoler er en vigtig faktor i arbejdet med at sikre og udvikle kvaliteten af anbragte børns undervisning. Dette vejlednings- og inspirationsmateriale om god tilsynspraksis skal kvalitetssikre undervisningen på interne skoler på anbringelsessteder og dagbehandlingstilbud, således at alle børn bliver så dygtige, de kan. Derved lægges fundamentet for, at en større del af disse børn får mulighed for at få en ungdomsuddannelse. Målgruppen for materialet er de kommunale tilsynsførende i kommunerne. Materialet skal vejlede målgruppen i, hvad der skal føres tilsyn med og inspirere til overvejelser over tilsynets roller, metoder og tilrettelæggelse.

En intern skole er et undervisningstilbud på et dagbehandlingstilbud eller et anbringelsessted. Undervisningstilbuddet er oprettet efter overenskomst med den kommune, kommune, hvor anbringelsesstedet er beliggende (beliggenhedskommunen). Undervisningen her er omfattet af Lov om folkeskolen, Bekendtgørelse om specialundervisning og anden specialpædagogisk bistand i folkeskolen samt Bekendtgørelse om specialundervisning og anden specialpædagogisk bistand i dagbehandlingstilbud og anbringelsessteder. Tilsynet med undervisningen varetages af kommunalbestyrelsen i beliggenhedskommunen. Tilsynet skal sikre, at undervisningen lever op til kravene i folkeskoleloven.

Faktaboks

Vejlednings – og inspirationsmaterialet skal kvalificere de tilsynsførendes rolle med både at udøve kontrol med, at undervisningen lever op til kravene i lovgivningen og at medvirke til kvalitetsudvikling af undervisning på interne skoler. Det skal understøtte de kommunale tilsynsførende i at gå i dialog med ledere og undervisere og rådgive og vejlede dem i forhold til undervisningens organisering og indhold. Det er vigtigt at fremhæve, at den tilsynsførende ikke skal tage ansvar for undervisningens praksis, da det netop er undervisningen, der føres tilsyn med. En undersøgelse viser, at tilsyn føres på mange måder, og at undervisere på interne skoler ofte ikke er bekendt med tilsynets formål¹. Samme undersøgelse viser, at lærere og pædagoger på interne skoler har en positiv opfattelse af tilsynet, hvis tilsynet kan bidrage til kvalitetsudvikling af undervisningen.

Vejlednings-og inspirationsmaterialet skal ses i sammenhæng med materialet om god visitationspraksis og medvirke til at anbragte børn og unge på intern skoler modtager det bedst mulige skoletilbud. Det skal bl.a. imødekomme de udviklingspunkter for tilsynet, som er beskrevet i Rambølls kortlægning fra 2012: ”Kortlægning af undervisning på interne skoler på dagbehandlingstilbud og anbringelsessteder”. Kortlægningen identificerede fem centrale områder i tilsynet: omfanget af tilsyn, i hvor høj grad der er fokus på det fremadrettede og kvalitetsudviklende i tilsynet, i hvor høj grad skolerne modtager vejledning om lovgivning, om tilsynet ser de udarbejdede elevplaner og om tilsynet faciliterer netværksdannelse med almenområdet. Svarene i undersøgelsen fordeler sig således:

Vejlednings-og dialogtemaer i forbindelse med tilsyn på interne skoler	Døgninstitution	Dagbehandlings tilbud	Opholdssted	I alt
Skoletilsyn To gange om året	88 %	87 %	94 %	90 %
Dialog fremadrettet	63 %	67 %	76 %	69 %
Vejledning om lovgivning	19 %	27 %	24 %	23 %
Elevplaner	13 %	20 %	29 %	21 %
Netværk mellem lokale og interne skoler	13 %	7 %	6 %	8 %

Kilde: Rambøll 2012, bilag, side 1-9

Det sidste punkt - Netværk mellem lokale skoler og interne skoler - har været et selvstændigt indsatsområde i satspuljeprojektet Styrkelse af kvaliteten af anbragte børns og unges undervisning².

Ligeledes bygger vejlednings- og inspirationsmaterialet på ”Afrapportering fra den tværministerielle arbejdsgruppe om anbragte børn og unges undervisning på interne skoler” fra 2012. I den opsummeres blandt andet følgende anbefalinger til styrkelse af tilsynet:

- Større fokus på planlægningen af undervisningen, så fagfordeling og timetal tydeligt indgår.
- Større fokus på, om eleverne får et tilstrækkeligt varieret undervisningstilbud.
- Skærpet tilsyn med, hvad der skal ske, hvis eleverne ikke tilbydes undervisning i hele fagrækken på det pågældende klassetrin. Skærpelsen skal indeholde krav til dokumentation for fritagelse for et eller flere fag.
- Behov for at vejlede om samarbejdet mellem de interne skoler og PPR i skolekommunen med henblik på at inkludere flere elever i den almindelige folkeskole.
- Præcisering af, at alle elever fra 8. klasse skal have en uddannelsesplan.

Det er kommunalbestyrelsen i beliggenhedskommunen, der har ansvaret for at der føres tilsyn med undervisningen på interne skoler i dagbehandlingstilbud og på anbringelsessteder.

Læsevejledning

Dette materiale er en opdateret version af Undervisningsministeriets ’Manual af tilsyn med Specialundervisning – i anbringelsessteder og dagbehandlingstilbud’ og skal give inspiration til de tilsynsførendes arbejde. Det er delt op i fem dele. Efter en kort gennemgang af formålet med tilsynet beskrives under punkt 1., hvad der skal føres tilsyn med og hvorfor. Under punkt 2. beskrives den tilsynsførendes roller. Det beskrives her, at tilsynets funktion er at føre tilsyn, og det overvejes, hvordan og i hvilket omfang det kan kombineres med at lave kvalitetsudvikling. Under punkt 3. beskrives de metoder, der kan anvendes i tilsynet. Det er både kvantitative og kvalitative metoder. Under punkt 4. beskrives, hvordan den tilsynsførende kan tilrettelægge tilsynet. Her understøttes den tilsynsførende i planlægning og relevante spørgsmål til sig selv og undersøgelsesfeltet.

Afslutningsvis findes under punkt 5. en værktøjskasse, som den tilsynsførende kan lade sig inspirere af under planlægningen og gennemførelsen af tilsyn.

Tilsynets formål

Tilsynets opgave er at sikre, at undervisningen på den interne skole lever op til kravene i folkeskoleloven på alle områder. Det betyder blandt andet, at tilsynet skal sikre, at kravene til minimumstimetall for folkeskolens fag, undervisningstidens samlede varighed samt for fagrække overholdes.

Ovenstående illustration viser kun et uddrag af de områder, tilsynet kan omfatte.

Der skal indgås en overenskomst om undervisning mellem anbringelsesstedet eller dagbehandlingstilbuddet og beliggenhedskommunen. Overenskomsten skal beskrive følgende områder:

- time- og læseplaner
- personalets kvalifikationer
- tilsynsfunktionen og dens indhold
- den pædagogisk-psykologiske betjening
- budget for undervisningen og aflæggelse af regnskab
- registrering og indberetning til kommunalbestyrelsen af magtanvendelser over for elever
- opsigelsesvarsel for overenskomsten

Desuden skal en intern skole for at kunne oprettes være normeret til mindst 10 elever ved skoleårets begyndelse, og det forventede gennemsnitlige elevtal for hele skoleåret skal være på mindst 10 elever. Organiseringen og tilrettelæggelsen af undervisningen på interne skoler kan kun varetages af en person, der er uddannet folkeskolelærer eller har en tilsvarende uddannelse, som er godkendt, jf. folkeskolelovens § 28 eller 28 a.

Børn og unge i den undervisningspligtige alder, der er anbragt på et anbringelsessted, kan henvises til at modtage undervisning som specialundervisning på deres anbringelsessted.

Specialundervisningen skal følge de almindelige regler i folkeskolelovgivningen om specialundervisning, herunder krav til fagrække, minimumstimetotal, undervisningstid, aflæggelse af test og prøver m.v.

Specialundervisning skal give elever med særlige undervisningsmæssige behov mulighed for at lære og blive så dygtige, de kan. Specialundervisning skal ligeledes fremme udviklingen hos børn med særlige behov, således at de får forudsætninger for fortsat uddannelse og beskæftigelse.

Faktaboks

1. Hvad skal tilsynet omfatte?

Minimumstimetotal, samlet undervisningstid og fagrække

Interne skoler i anbringelsessteder og dagbehandlingstilbud er omfattet af folkeskolelovens bestemmelser om undervisningstid og minimumstimetotal, jf. §§ 14 b, 15, 16 og 16 a og b i folkeskoleloven.

Ved tilsynet skal det sikres, at undervisningstiden tilrettelægges således, at den over et skoleår har en samlet varighed på mindst 1.200 timer i børnehaveklasse og på 1.-3. klassetrin, 1.320 timer på 4.-6. klassetrin og 1.400 timer på 7.-9. klassetrin. Det svarer i gennemsnit til henholdsvis 30, 33 og 35 timer ugentligt i 40 uger. Desuden skal det sikres, at minimumstimetallet for dansk, matematik, historie og for den samlede fagopdelte undervisning efterleves jf. folkeskolelovens bilag 1.

Kommunerne har jf. folkeskolelovens § 16 b mulighed for at afkorte undervisningstiden ved at konvertere den understøttende undervisning til to-voksen-undervisning i fagundervisningen.

Muligheden kan anvendes generelt for klasser i indskolingen samt for klasser på mellemtrin og

udskoling med helt særlige behov. Man vil lokalt kunne beslutte at benytte muligheden, hvis det vurderes at være den rigtige løsning for at sikre klassens trivsel og faglige udvikling. Godkendelse gives som udgangspunkt af kommunalbestyrelsen for et år ad gangen, men kan fornyes årligt, hvis det vurderes fortsat at være den rette løsning. Ligeledes er undervisningen på interne skoler omfattet af folkeskolelovens bestemmelser om fagrække. Ved tilsynet skal det sikres, at der undervises i folkeskolens fulde fagrække, jf. folkeskolelovens § 5, stk. 1-4, § 19 c, stk. 2 og § 19 d, stk. 2 og 4. Undervisningen kan dog gives på et lavere klassetrin. Det skal fremgå af timeplanen for den enkelte klasse, i hvilket omfang undervisningen gives på et lavere klassetrin. Muligheden kan også bruges, hvis skolens leder vurderer, at det af hensyn til eleven er nødvendigt, at undervise enkelte elever i en specialklasse på et lavere niveau.

Når undervisningen i et fag gives på et lavere klassetrin, skal undervisningen tilrettelægges med udgangspunkt i Fælles Mål på det klassetrin, der undervises på og tilpasses klassen eller elevens behov. Nedsættelsen af niveauet for undervisningen må aldrig medføre, at en elev ikke modtager undervisning på det niveau, som eleven befinder sig på. Undervisningen skal under alle omstændigheder svare til den enkelte elevs behov og forudsætninger og skal rumme udfordringer for alle elever. Timetallet og fagrækken skal følge det klassetrin, som elevernes skolealder svarer til, selvom der gives undervisning på et lavere klassetrin³.

Forpligtelsen til at undervise i hele folkeskolens fagrække skal fastholdes, også selvom det kan være nødvendigt at nedbryde et færdigheds- og vidensmål til et meget enkelt læringsmål for en elev. Læringsmålet kan således formuleres på et tilsyneladende lavere niveau end det klassetrin, faget ifølge loven tilhører. Dette vedrører for eksempel fag i de ældste klasser: Fysik/kemi og samfundsfag.

Obligatoriske emner

Ifølge folkeskoleloven skal der undervises i følgende obligatoriske emner:

- sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab
- færdselslære
- uddannelse og job

Ved tilsynet skal det sikres, at der arbejdes med læringsmål for disse obligatoriske emner i en eventuel tværfaglig organisering. Det er også vigtigt at være opmærksom på, at hvor fag er samlest i emneuger, projekter eller lignende, skal skolen kunne redegøre for hvert enkelt fags timetal og sammenhæng til Fælles Mål.

Nationale test på interne skoler

Som et led i den løbende evaluering af undervisningen skal elever, der er henvist til specialundervisning i dagbehandlingstilbud og på anbringelsessteder, deltage i de nationale test. På <http://uvm.dk/Uddannelser/Folkeskolen/Laering-og-laeringsmiljoe/Specialundervisning/Test-og-proever> findes forskellige vejledninger til gennemførelse af Nationale Test for elever med særlige undervisningsmæssige behov.

Elever med fysisk eller psykisk funktionsnedsættelse eller andre specifikke vanskeligheder må anvende de samme hjælpemidler til gennemførelse af de Nationale Test, som de anvender i deres daglige undervisning. Hvis institutionens leder vurderer, at en elev fx på grund af en betydelig funktionsnedsættelse eller utilstrækkelige danskkundskaber ikke vil kunne gennemføre en eller flere test, kan lederen fritage eleven for test. Regler for fritagelse er beskrevet i ”Bekendtgørelse om anvendelsen af test i folkeskolen” (BEK Nr. 1000 af 26/10/2009).

Når resultaterne af de Nationale Test foreligger, kan lærere og pædagoger have behov for at drøfte den pædagogiske anvendelse af testene⁴. Lærere og pædagoger kan have brug for at få viden om, hvorledes der kan følges op på et testresultat. I et kvalitetsudviklingsperspektiv kan det være relevant, at den kommunale tilsynsførende har en generel drøftelse om dette med skolens undervisere og leder.

Folkeskolens 9.-og 10.-klasseprøver

Kommunalbestyrelsen i beliggenhedskommunen skal sørge for, at elever, der er henvist til specialundervisning i anbringelsessteder og dagbehandlingstilbud, kan aflægge folkeskolens 9.- og 10.-klassesprøver på en folkeskole, hvor skolens leder har prøveret. Kommunalbestyrelsen kan beslutte at tilrettelægge og afholde folkeskolens 9.- og 10.-klasseprøver i anbringelsesstedet eller dagbehandlingstilbuddet. Dette medfører dog ikke, at prøveretten uddelegeres til den interne skole. Derfor skal den interne skole samarbejde med den lokale folkeskole om 9.-klasseprøven. Det betyder, at alle formalia omkring prøven skal ske i samarbejde med skolelederen på prøveafholdende folkeskole, da det er denne, der har ansvaret for 9.-klasseprøven. Et vigtigt tilsynsområde er, hvorledes 9.-klasseprøven gennemføres for elever på den interne skole. Tilsynet kan omfatte lærernes kendskab til:

- fagenes prøvebekendtgørelser
- krav til pensumopgivelser

- regler for prøver afholdt på særlige vilkår
- regler for tilsyn under prøverne

Desuden kan det omfatte skolens deltagelse i censorring, tilmelding til prøver samt registrering af elever i et elevadministrationssystem. Disse områder kan beskrives i overenskomsten om undervisning.

Elever, for hvem prøveaflæggelse på grund af betydelig funktionsnedsættelse eller utilstrækkelige dansk kundskaber ikke skønnes hensigtsmæssig, kan fritages for at aflægge en eller flere af folkeskolens obligatoriske prøver eller delprøver. Det er den prøveafholdende skoles leder, der træffer denne afgørelse.

Forud for beslutningen om fritagelse skal muligheden for at aflægge prøve på særlige vilkår være vurderet. Afgørelsen baseres på en konkret og individuel vurdering af den enkelte elev, og den træffes i samråd med forældrene, pædagogisk-psykologisk rådgivning og lærerne i de berørte fag.

Samtidig med beslutningen om fritagelse fra prøve i et eller flere fag skal skolen i samråd med elev og forældre træffe beslutning om, på hvilket andet grundlag elevens udbytte af undervisningen skal evalueres.

Obligatoriske trivselsmålinger

Interne skoler skal også gennemføre den årlige trivselsmåling, som gennemføres i folkeskolen. Tilsynet kan inddrage resultaterne herfra i sit tilsyn med en intern skole.

Tilsynet og anvendelse af magt⁵

Som en del af forberedelsen af tilsynsbesøget kan den tilsynsførende inddrage de indberetninger og registreringer af, om der er anvendt magt i undervisningen siden sidste tilsynsbesøg. Det gælder alene anvendelse af magt i forbindelse med undervisningen. Den tilsynsførende kan drøfte med skolen, hvorledes det så vidt muligt kan undgås, at der anvendes magt i undervisningen.

Det er vigtigt at skelne mellem reglerne for magtanvendelser i henholdsvis bo- eller behandlingsdelen og anvendelse af magt i undervisningen. Når eleverne er i skole, er de omfattet af ”Bekendtgørelsen om fremme af god ro og orden i folkeskolen”⁶.

Forholdet mellem socialpædagogisk behandling og undervisning

På den interne skoler kan der være planlagt forløb, der har til hensigt at tilgodese både et socialpædagogisk og et undervisningsmæssigt formål. Ved tilsynet kan man derfor være opmærksom på forholdet mellem den socialpædagogiske indsats og undervisningen. Den tilsynsførende kan interessere sig for, hvorledes den socialpædagogiske indsats kan understøtte undervisningen, og hvordan der skelnes mellem de to indsatsområder.

Et spørgsmål, der ofte stilles, er, om socialpædagogisk behandling kan indgå i den understøttende undervisning. Den understøttende undervisning skal understøtte arbejdet med folkeskolens formål og Fælles Mål. Da undervisning i folkeskolen kan indeholde både faglige og sociale mål, kan den understøttende undervisning godt understøtte sociale mål og forløb, der har som mål at styrke elevernes sociale kompetencer og alsidige udvikling, uden at der dermed er tale om socialpædagogisk behandling.

Som udgangspunkt er socialpædagogisk behandling ikke understøttende undervisning. Hvis interne skoler ønsker at anvende socialpædagogisk behandling i undervisningen, skal de kunne gøre rede for, hvordan der kan arbejdes med socialpædagogisk behandling sideløbende med, at de arbejder med folkeskolens formål og Fælles Mål. Anbringelsessteder er underlagt det sociale tilsyn via fem kommunalt forankrede socialtilsyn, der hver dækker sin region jf. lov om socialtilsyn⁷. Den tilsynsførende kan som del af forberedelsen af tilsynet med fordel orientere sig i socialtilsynets vurdering af tilbuddets kvalitet. Endvidere bør tilsynet med undervisningsdelen og socialtilsynet orientere hinanden, hvis de konstaterer store problemer i undervisningstilbuddet. Det sociale tilsyn fører udelukkende tilsyn med dagbehandlingstilbud, når de indgår som del af den samlede indsats i et af de tilbud, der nævnes i § 4 i lov om socialtilsyn. De øvrige dagbehandlingstilbud er ikke underlagt socialtilsynet.

Når den tilsynsførende skal drøfte med den interne skole, om og hvorledes socialpædagogiske tiltag eller behandling på institutionen kan understøtte undervisningen, kan følgende overvejelser indgå: Hvilke sociale mål er opstillet? Hvorledes understøttes elevens alsidige udvikling? Hvilke læringsmål har undervisningsforløbet? Hvilke Fælles Mål for fag skal forløbet tilgodese? Hvilke faglige og sociale mål skal forløbet indeholde? Hvilke udviklingsmuligheder indeholder forløbet i forhold til faglig progression, deltagelse i 9.-klasseprøve og overgang til ungdomsuddannelse?

1.1. Vurdering af undervisningens kvalitet

Folkeskolens formål og fagenes formål er de overordnede mål, som undervisningen i folkeskolen skal leve op til. Det gælder også for specialundervisningen på interne skoler. De kompetencemål⁸, som fremgår af disse formål, er mål for alle børn, der undervises i folkeskolen. Disse mål beskriver samtidig de kriterier, efter hvilke undervisningen skal vurderes. Folkeskoleloven og fortolkningen af denne, samt de eventuelt lokalt vedtagne læseplaner, er således altid det fundament, som tilsynet må arbejde ud fra.

Som en støtte til at fortolke disse mål og gøre målene anvendelige og håndterbare i vurderingen af undervisningen, kan tilsynet hente inspiration i det forskningsbaserede kvalitetsudviklingsværktøj, der er udviklet i projektet ”Kvalitet i undervisningen på specialskoler”. Det tager udgangspunkt i otte hovedindikatorer⁹ og tilhørende underindikatorer til brug for vurdering af specialundervisning¹⁰.

Kvalitetsvurderingsværktøjet består af tre spørgeskemaer. To af skemaerne retter sig mod henholdsvis ledelse og undervisere på specialskoler. Disse to skemaer er udarbejdet med henblik på, at Ministeriet for Børn Undervisning og Ligestilling kan få et overblik over kvaliteten i undervisningen på specialskolerne. Det tredje skema er et mere udfoldet skema med flere underindikatorer. Det er udarbejdet med henblik på specialskolernes eget arbejde med at undersøge og udvikle kvaliteten i undervisningen. Disse spørgeskemaer kan være til inspiration for tilsynet i samtalerne med ledere og lærere på den interne skole.

Hovedindikatorer for vurdering af kvaliteten af undervisning på specialskoler

Hovedindikator A: Skolens målsætning og organisering

Hovedindikator B: Skolens tværprofessionelle samarbejdsrelationer

Hovedindikator C: Fysisk undervisningsmiljø

Hovedindikator D: Læringsfremmende kultur

Hovedindikator E: Strukturering i undervisningen, målsætning og evaluering

Hovedindikator F: Undervisningsledelse**Hovedindikator G: Individuelle hensyn og differentiering****Hovedindikator H: Elevinddragelse**

Kilde: Kvalitet i specialskoler ¹¹.

Indikatorer til vurdering af undervisning – hvad kan man se efter?

I det følgende er beskrevet, på hvilken måde disse indikatorer kan give inspiration til at kvalificere vurderingen af kvaliteten af undervisningen:

Hovedindikator A: Skolens målsætning og organisering.

Denne indikator beskriver vigtigheden af at formulere skolens målsætning sammen med den kommunale forvaltning. Dette kan gøres i forbindelse med udformningen af overenskomsten om undervisning. Udover de punkter, der ifølge loven er et krav i overenskomsten¹², kan skolen og kommunen i fællesskab opstille retningslinjer for, hvordan skolen arbejder med for eksempel nationale test, prøver, overgang til folkeskole og overgang til ungdomsuddannelse.

Hovedindikator B: Skolens tværprofessionelle samarbejdsrelationer

Den tilsynsførende kan man være opmærksom på, om institutionens og kommunens øvrige ressourcer understøtter den interne skoles undervisning. Her tænkes især på Pædagogisk-Psykologisk Rådgivning, Uddannelses- og Ungdomsvejledning, faglige vejledere, specialundervisningskonsulenter, it-vejledere (i forbindelse med kompenserende hjælpemidler) og pædagogisk læringscenter.

På anbringelsessteder er også samarbejdet mellem bo- og behandlingsdelen og den interne skole et opmærksomhedspunkt ved tilsynet. Især er det væsentligt at se på, hvordan institutionens øvrige fagprofessionelle understøtter elevernes skolegang.

Det er ligeledes et opmærksomhedspunkt, i hvilket omfang underviserne får kompetenceudvikling på skolefaglige områder. Det gælder for eksempel læse- og matematikudvikling og faglig læsning. Dette er emner, der kan drøftes med skolens ledelse.

Hovedindikator C: Fysisk undervisningsmiljø:

Det fysiske undervisningsmiljø har betydning for både elevernes læring og for undervisernes muligheder for samarbejde.

Hovedindikator D: Læringsfremmende kultur

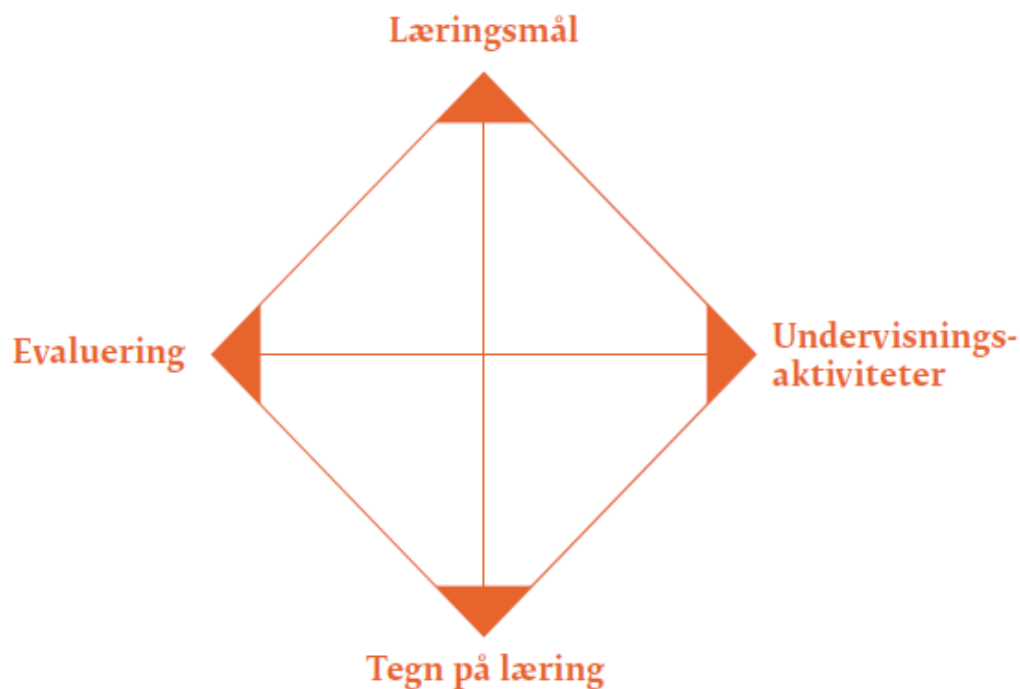
Elevernes trivsel og oplevelse af tryghed, respekt, retfærdighed og omsorg har betydning for læringsmiljøet i skolen og kan forstærke andre læringsfremmende tiltag¹³. Dette er således også et opmærksomhedspunkt ved tilsynet. Den tilsynsførende kan iagttage samværet mellem eleverne og lærerne og mellem eleverne i undervisningen.

Hovedindikator E: Strukturering i undervisningen, målsætning og evaluering

Denne indikator handler om vigtigheden af, at undervisningen har en struktur, der fremstår klart for eleverne. Til dette hører også specialpædagogiske overvejelser over, hvilke metoder der kan tages i brug for at opnå et bestemt læringsmål. Også evalueringen af disse tiltag hører med.

I ”Vejledningen om læringsmålstyret undervisning i folkeskolen” beskrives en didaktisk model, som kan anvendes i forbindelse med undervisningens planlægning, gennemførelse og evaluering. Ved tilsynet kan man anvende denne model som udgangspunkt for vejledning af ledere og undervisere på den interne skole.

Den didaktiske model: Relationsmodellen

Relationsmodellen beskriver forholdet mellem læringsmål, aktiviteter, tegn på læring og evaluering¹⁴.

At opstille læringsmål for undervisningsforløb betyder, at læreren med udgangspunkt i sin viden om faget og sit kendskab til eleverne nedbryder Fælles Mål til læringsmål for et undervisningsforløb. At nedbryde læringsmål betyder, at læreren gør færdigheds- og vidensmål til konkrete og håndterbare læringsmål for undervisningen. I specialundervisningen kan der være tale om både læringsmål for en gruppe af elever og læringsmål for enkelte elever. Det er vigtigt at opsætte tydelige læringsmål for elever med særlige undervisningsmæssige behov. Elever med særlige undervisningsmæssige behov har i høj grad brug for fællesgørelse og tydeliggørelse af, hvad der er centralt stof i undervisningen, og hvad der er det nye stof. I observation af undervisningen og i forbindelse med drøftelse af årsplaner eller undervisningsplaner kan tilsynet derfor se efter, om læringsmålene passer til elevernes forudsætninger.

Hovedindikator F: Undervisningsledelse

Denne indikator handler om, hvorvidt læringsmålet eller den stillede opgave er forståelig for alle eleven, og om opgaven passer til elevens forudsætninger. Dette kræver viden om, hvor eleven befinder sig fagligt, og hvor elevens faglige udviklingspotentiale er. Det er en kerneopgave i

specialundervisning at bestemme elevens faglige forudsætninger for en bestemt opgaveløsning, for at man kan støtte eleven i at komme videre derfra. Centrale begreber er feedback og aftaler mellem lærer og elev, der sikrer at begge parter har vished om de resultater, der skal nås.

Hovedindikator G: Individuelle hensyn og differentiering

Når underviserne med udgangspunkt i elevens forudsætninger planlægger, hvad der videre skal ske i undervisningen, foregår det i specialundervisningen ofte ved at opsætte faglige mål for en enkelt elev. Dette kan føre til, at eleven også undervises alene, men det er vigtigt, at der kan differentieres uden at nogle elever permanent undervises alene. Den tilsynsførende skal derfor være opmærksom på, at eleverne så vidt muligt deltager i læringsfællesskaber med andre elever i kortere eller længere tidsrum og ikke udelukkende modtager eneundervisning. Fælles undervisning opøver elevernes muligheder for at overgå til almene undervisningsmiljøer og tilgodeser elevernes behov for at være sammen med andre.

Hovedindikator H: Elevinddragelse

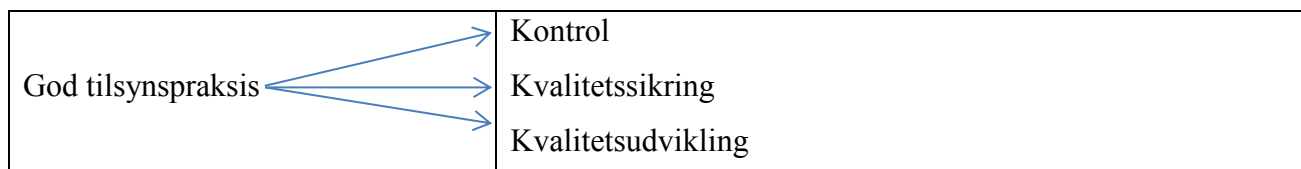
Denne indikator beskriver overvejelser over, hvordan skolen i specialundervisningen kan sikre forpligtelsen til at inddrage eleverne i undervisningens organisering og indhold, således som det fremgår af folkeskolelovens § 18, stk.4. Det kan have en positiv virkning på elevernes læring, at de har været inddraget i de opstillede læringsmål og har forstået dem. Derfor kan det være et opmærksomhedspunkt ved tilsynet at iagttage, hvorledes eleverne inddrages i, og hvilke arbejdsformer der anvendes i undervisningen og i valg af undervisningens indhold.

Andre forhold, der kan have betydning for undervisningens kvalitet, er:

- variation i undervisningen
- en mangfoldighed i undervisningsmetoder
- at have grundigt kendskab til eleverne
- at undervisningen kobler praktiske og boglige aktiviteter
- at struktur i undervisningen bringer læreren ”et skridt foran” i forhold til at forudse elevreaktioner, der kan have betydning for undervisningens gennemførelse¹⁵.

2. Den tilsynsførendes roller – mellem kontrol og kvalitetsudvikling

I det kommunale tilsyn arbejdes dermed kvalitetskontrol og kvalitetssikring, og tilsynsarbejdet kan også indeholde kvalitetsudvikling.

At tilsynet indeholder kontrol og desuden også kan indeholde kvalitetsudvikling medfører, at de tilsynsførende kan have flere roller. Alle de tre elementer i tilsynet er væsentlige.

Et eksempel på en kombination af kontrol, kvalitetssikring og kvalitetsudvikling er, når den tilsynsførende anmoder om at få tilsendt en oversigt over timetalsfordelingen på fagområder og klassetrin. Det er en umiddelbar kontrolfunktion. Hvis der findes mangler i denne oversigt, er det en opgave for den tilsynsførende at påpege dette og samtidig få afklaring på antallet af manglende timer og i hvilke fag, de mangler. Hvis undervisningstilbuddet hurtigt kan rette op på forholdet, har tilsynet kvalitetssikret timetallet. Hvis skolen derimod har vanskeligt ved at organisere undervisningen, så den lever op til lovens krav om timetal, har den tilsynsførende mulighed for at hjælpe skolen med at udvikle kvaliteten ved at anvise handlemuligheder. Ligeledes er det en opgave for den tilsynsførende at følge op på, om skolen efterfølgende lever op til kravene om timetal.

Derved udøver kommunen sin kontrolfunktion.

Det er vigtigt at betragte denne kontrolfunktion som en funktion, der er fastsat i loven, og som har til hensigt at give kommunalbestyrelsen mulighed for at følge med i, om undervisningen lever op til kravene i folkeskoleloven.

God tilsynspraksis som kapacitetsopbygning

God tilsynspraksis er kendetegnet ved, at der arbejdes med både kvalitetsudvikling og kapacitetsopbygning på den interne skole¹⁶. Kapacitetsopbygning betyder, at den interne skole efter endt tilsyn med deraf følgende vejledning er i stand til løbende at arbejde med kvaliteten af undervisningstilbuddet og som minimum kan arbejde videre med lovoverholdelse og at tage hånd om de eventuelle udfordringer, der er identificeret i tilsynet.

Kapacitetsopbygning kan ligeledes omfatte skolens egen kapacitet til at arbejde med den løbende evaluering af undervisningen. Ved tilsynet kan man vejlede skolen ved at foreslå metoder til dette.

Den tilsynsførende kan også oplyse om, hvor skolen kan hente inspiration eller hjælp til at evaluere elevernes udbytte af undervisningen.

Den tilsynsførende kan foreslå udarbejdelse af en evalueringsplan. Planen kan indeholde en angivelse af, hvilke prøver der kan tages, og hvornår og en beskrivelse af proceduren for opfølgning på Nationale Test.

Den tilsynsførende skal være opmærksom på, at Socialtilsynets driftsorienterede tilsyn med anbringelsessteder på en række områder skal understøtte anbragte elevers undervisning, hvorfor det kan give mening, at overveje muligheder for at koordinere og samarbejde om dette. [\(Se mere herom i vejlednings- og inspirationsmaterialet om god visitationspraksis afsnit. 4.1\)](#)

3. Metoder i tilsynet

Af overenskomsten om undervisning skal fremgå, hvorledes tilsynsforpligtelsen udøves, herunder hvilke personer der varetager tilsynsopgaven. Det skal i overenskomsten sikres, at den kommunale tilsynsførende har adgang til at overvære undervisningen. Nedenfor er et afsnit om observation som metode.

Der kan derudover anvendes andre metoder i god tilsynspraksis. Derfor bør konklusionen fra den tilsynsførende baseres på data, og der bør være åbenhed om de anvendte metoder.

For at få det bredest mulige grundlag til at vurdere kvaliteten i undervisningen på, kan man med fordel anvende forskellige dataindsamlingsmetoder i tilsynet: Observation, interview, samtale, redegørelse og dokumentation.

De forskellige metoder i tilsynet:

Kvalitative metoder	Samtale med lærere, leder og elever (det er væsentligt at afgøre, hvordan man fører samtalerne med eleverne, og hvilken vægt elevudsagn tillægges i forhold til tilsynet). Interview: Struktureret, delvist struktureret, fokusgruppeinterview med undervisere eller med elever. Observation: Tilskuer – og deltagerobservation. Læsning af elevplaner, årsplaner, diverse lovstof, handleplaner mv.
Kvantitative metoder	Karakterer, Nationale Test på skoleniveau, 9.-klasseprøver, elevplan, fraværstatistik mv.

Observation af undervisning

At observere er at ”lægge mærke til hvad der sker på en særlig opmærksom måde”¹⁷.

Når den tilsynsførende observerer undervisning, er opmærksomheden fokuseret på:

- Undervisningens indhold – er indholdet i overensstemmelse med folkeskolens og fagets formål?
- Anvendelsen af Fælles Mål – hvilke kompetenceområder indgår i undervisningen?
- Opstillede læringsmål – ud fra hvilke færdigheds- og vidensmål er undervisningen tilrettelagt?
- Forbindelse til årsplanen – har lektionens undervisning forbindelse til årsplanen/undervisningsplanen?
- Undervisningens organisering.
- Elevinddragelse – er eleverne klar over, hvilke mål der er for deres arbejde? Giver elevernes feedback på undervisningen anledning til, at underviseren justerer undervisningens mål eller organisering?

Disse spørgsmål kan indgå i en systematisk observation af undervisningen. Samtidig kan den tilsynsførende foretage en observation af andre elementer i undervisningssituationen, der kan have betydning for vurdering og helhedsindtryk af undervisningen¹⁸. Dette kan være af mere relationel eller praktisk art, for eksempel kan det være relationen mellem lærerne og eleverne. Det er en fordel, at der anvendes forskellige metoder.

Samtale/interview med ledere og undervisere

At gennemføre egentlige strukturerede eller semi-strukturerede interview og fokusgruppelinterview kræver en del forberedelse, som af tidsmæssige årsager kan være urealistisk ved et tilsyn. Men man kan godt lade sig inspirere af den viden, som findes om interview som metode: At formulere gode, åbne spørgsmål, som giver mulighed for varierede svar.

I praksis vil der ofte være tale om en samtale mellem den tilsynsførende og institutionens ledere og undervisere. Her kan man tage udgangspunkt i de samme overvejelser, som når undervisningen observeres. En samtale kan både gennemføres inden undervisningen begyndes og efter den afsluttes. En samtale med undervisere giver dem mulighed for at uddybe og begrunde deres valg af undervisningsstof eller metode. Samtalen kan dreje sig om andre områder end dem, den tilsynsførende har observeret. Det vil afhænge af, hvilket emne der ønskes belyst. Dette vil give en bredere viden og kan derfor supplere observationen af undervisningen.

Det er vigtigt at slå fast, at kriterierne for vurdering af kvalitet i undervisningen er folkeskolens og fagenes formål og de værdier, der er udtrykt i fagenes kompetenceområder, kompetencemål og færdigheds- og vidensmål. Det gælder, uanset hvilken metode den tilsynsførende vælger.

4. Tilsynets tilrettelæggelse

Tilsynet kan tænkes som et forløb, der indeholder forberedelse, gennemførelse og efterbearbejdning. Efterbearbejdning er blandt andet afrapportering. Der er ikke i lovgivningen krav om en særlig form for afrapportering. Det er tilrådeligt, at der udarbejdes en tilsynsrapport. Denne afrapportering kan eventuelt indeholde en udpegning af udfordringer i undervisningen. Den kan også indeholde forslag til ændringer og forbedringer, som skolen skal iværksætte og forslag til aftaler om dette¹⁹.

Denne proces indeholder, udover tilsynets forberedelse, også kommunikation med den interne skole og dens ansatte før tilsynsbesøget.

Det kan være en god idé at planlægge tilsynet sådan, at man er sikker på, at man i en given periode når rundt i forskellige temaer eller områder. Det kan være en måde at arbejde med opfølgning på tilsynet. Et tema kan vælges af den tilsynsførende selv, men det kan også være et tema, der er i politisk fokus i skolevæsenet som helhed.

Før tilsynsbesøg:

En undersøgelse viser, at lærere og pædagoger på interne skoler ofte ikke er bekendt med formålet med tilsynet²⁰. Derfor kan det overvejes som indledning til tilsynsbesøget at informere skolens personale om tilsynets formål, metoder og øvrige organisering. Blandt andet bør det være klart, hvem der informerer eleverne om tilsynsbesøgene. Åbenhed om tilsynets formål og metoder fremmer et dialogbaseret tilsyn²¹.

Forberedelse af tilsynsbesøg:

Inden tilsynsbesøget kan den tilsynsførende indhente følgende oplysninger:

- En oversigt over fagrækken og timetalsfordelingen. Det kan være årsplan eller skemaer (klasse- eller elevskemaer). Hvis enkelte elever har særlige ordninger, beskrives disse.

- Oversigt over de elever, der er blevet fritaget fra nationale test og 9.-klasseprøver i fag. På den baggrund kan den tilsynsførende sikre sig, at fritagelser fra 9.-klasseprøver er sket i samråd med eleven og dennes forældre, og at den prøveafholdende skoleleder er inddraget.
- En oversigt over, hvor mange elever, der forventes at gå til 9.- eller 10.-klasseprøve under særlige vilkår, og hvor mange elever som forventes fritaget helt eller delvist fra et eller flere fag.
- Det undervisende personales CV'er og en oversigt over personalets kvalifikationer, herunder uddannelse, uddannelsestidspunkt, efteruddannelse og kurser. Alle oplysninger med årstal. Ligeledes en oversigt over, hvilke fag de pågældende underviser i p.t.
- Skolens overvejelser i forbindelse med planlægning af undervisning, herunder samarbejdet mellem lærere og pædagoger.
- En oversigt over udslningsplaner for den enkelte elev.
- Elevplaner.

Under tilsynsbesøgene:

- Den tilsynsførende kan komme på både anmeldt og uanmeldt besøg. Der kan aflægges flere tilsynsbesøg, indtil der er etableret viden nok til at vurdere, om undervisningen lever op til kravene i folkeskoleloven. Der er ikke i loven nogen anvisninger om antallet af besøg.
- Den tilsynsførende kan overvære en hel lektion eller dele af lektionerne. Det kan være en god ide på forhånd at delagtiggøre underviserne i, på hvilken måde tilsynet gennemføres, således at man forstyrrer undervisningen mindst muligt.

Efter tilsynsbesøg:

Overenskomsten mellem kommune og anbringelsessted eller dagbehandlingstilbud om undervisningen skal indeholde en beskrivelse af, hvorledes tilsynsfunktionen er tilrettelagt. I en eventuel tilsynsrapport redegøres der for tilsynets udførelse, konklusionerne af tilsynet og eventuelle anbefalinger angående undervisningen.

Tilsynsrapporten kan indeholde forslag til ændringer, så både skole og tilsynsmyndighed kan forholde sig konkret til dette ved senere opfølgning. Med disse forslag får den tilsynsførende mulighed for at fokusere på den mulige udvikling af undervisningen, som tilsynsmyndigheden bør bidrage til udover den kontrollerende funktion²².

Afslutningsvis er det en opgave for den tilsynsførende at give en tilbagemelding om konklusionerne til kommunalbestyrelsen.

Der er ingen formelle krav til afrapportering. Hvis tilsynet omfatter udarbejdelse af en tilsynsrapport, kan følgende overvejes:

- Tilsynsrapporten indeholder vurderinger, der tager afsæt i eksplicitte kriterier (lovgivning, overenskomst om undervisning), men også bygger på tilsynets kendskab til almindelig praksis i folkeskolen.
- Tilsynsrapporten kan omfatte en redegørelse for, hvorledes tilsynet er gennemført.
- Tilsynets konklusioner og anbefalinger bygger på data.
- Tilsynsrapporten indeholder en opsamling af, hvad der er drøftet under tilsynet.
- Tilsynsrapporten kan pege på udviklingsmuligheder for undervisningen, hvis det skønnes nødvendigt.
- Hvis den tilsynsførende har bemærkninger til kvaliteten af undervisningen, beskrives de punkter, der skal forbedres, med en angivelse af hvad der skal være ændret ved næste tilsynsbesøg. Desuden sættes en tidsfrist for, hvornår forbedringen skal være sket.

4.1. Det tematiske tilsyn

Man kan vælge at sætte fokus på et særligt tema i tilsynet. Det kan være, hvordan underviserne arbejder med læringsmålstyret undervisning på skolen, eller hvordan de arbejder med elevplaner eller årsplaner.

Det tematiske tilsyn I: Læringsmål i specialundervisningen

Et vigtigt element i forenklingen af Fælles Mål er skiftet fra at beskrive, hvad undervisningen skal indeholde til at beskrive, hvilke kompetencemål der er for eleven samt elevens færdigheds- og vidensmål.

Hvis man vil drøfte opstillingen af læringsmål med underviserne eller skolelederen, er der inspiration at hente i ”Vejledningen om læringsmålstyret undervisning”²³ og i faghæfterne for de enkelte fag med Fælles Mål. Nedenstående er eksempler på tilsynsspørgsmål og spørgsmål til underviserne:

Tilsynsspørgsmål:	Interviewspørgsmål
- Hvordan arbejder den interne skole med at sætte læringsmål for undervisningsforløb? - Hvordan opstiller underviserne tegn på læring? - Hvordan beskrives målopfyldelse på forskellige niveauer, og hvordan evalueres undervisningen?	- Hvad er det vigtigste, eleven eller eleverne skal lære i den næste periode? - Hvordan er læringsmålet formuleret? - Hvad kan eleverne i forvejen? - Hvilke aktiviteter og materialer understøtter læringsmålet? - Hvorledes gøres målet tydeligt for eleverne? - Hvordan evaluerer underviseren, om målet er nået? - Hvordan tilrettelægges den videre undervisning for de elever, der kun delvist har nået målet? - Hvorledes arbejder underviseren med at formulere målopfyldelse på forskellige niveauer?

Det er en del af arbejdet med læringsmålstyret undervisning, at læreren overvejer forskellige niveauer af målopfyldelse. Læreren skal i forberedelsen af undervisningen definere tre niveauer af målopfyldelse. Aktiviteterne i undervisningen fastlægges med udgangspunkt i, hvorledes de understøtter læringsmålene.

Tegn på læring er de tegn, som eleven viser på, at vedkommende er ved at tilegne sig et stofområde i faget. I specialundervisningen skal undervisningen og evalueringen tilrettelægges, således at den tager hensyn til elevernes særlige behov, og således at eleverne får de samme muligheder som andre børn for at blive så dygtige, som de kan.

Det tematiske tilsyn II: Lektiehjælp og faglig fordybelse

Formålet med lektiehjælp og faglig fordybelse er at forbedre elevernes faglige niveau. Derfor skal lektiehjælp og faglig fordybelse give eleverne faglig træning og faglige udfordringer, som er tilpasset den enkelte elevs niveau og behov. Dette kan ske ved træning eller særligt tilrettelagte forløb. Lektiehjælp og faglig fordybelse er henvendt til både fagligt stærke og fagligt svage elever.

Lektiehjælp og faglig fordybelse til udsatte børn

Undersøgelser viser, at lektiehjælp har en positiv betydning for udsatte børn. Det giver dem blandt andet voksenopbakning, tilfredsstillelse ved at "have orden i tingene" og øget selvtillid og

ansvarsfølelse²⁴. Derfor er skolens og opholdsstedets opbakning til lektierne og den faglige fordybelse vigtig.

Tilsynsspørgsmål	Interviewspørgsmål
- Hvordan er lektiehjælpen og den faglige fordybelse organiseret? - Hvordan skaber skolen interesse for lektiehjælp og faglig fordybelse blandt skolens elever? - Hvordan arbejder lærere og pædagoger sammen om at udvikle et godt lektiehjælpstilbud, der også indeholder faglig fordybelse? - Hvilke kompetencer kan de forskellige faggrupper bringe i spil?²⁵ - Hvordan sikres forbindelsen til de opsatte læringsmål for den enkelte? Hvad er elevernes udbytte?	- Hvad er lektier her på skolen? Hvad forstår I ved begrebet lektier? Hvornår gives der lektier? - Hvilken rolle spiller lektier i den daglige undervisning? - Hvor omfattende er lektiebegrebet på skolen? Omfatter det også hjælp til at holde orden i skoletasken? - Hvorledes skabes forbindelse mellem den almindelige undervisning og lektiehjælpen og den faglige fordybelse? - Hvilke rammer findes for den faglige fordybelse? - Hvordan bestemmes indholdet af den faglige fordybelse? - Er lektier forankret i skolen eller i bodelen? Hvorfor? - Betragtes lektiehjælpstilbuddet som et læringsmiljø? - Hvordan er sammenhængen mellem lektiehjælpen, den faglige fordybelse og den daglige undervisning ²⁶?

Det tematiske tilsyn III: Elevplanen

I nedenstående faktaboks beskrives de nye krav til elevplanen:

Den forenklede elevplan

Fremadrettet fokus på mål for elevens læring og på, hvordan der skal følges op på målene.

De nuværende elevplaner og elev- og uddannelsesplaner integreres til en samlet elevplan fra børnehaveklasse til 9. klasse.

Fra 7. klasse skal elevplanen have fokus på at udfordre og afklare elevernes uddannelsesvalg. Elevplanen digitaliseres.

Kravet om, at alle fag skal omtales på alle klassetrin, erstattes af minimumskrav om omtale af de enkelte fag på bestemte klassetrin.

For 9. klassetrin stilles der alene krav om, at elevplanen indeholder elementer relateret til afklaring af uddannelsesvalg.

Faktaboks

kilde: www.uvm.dk

Elevplanen skal fremover være digital, og den skal indeholde individuelle læringsmål for den enkelte elev. Elevplanen skal have en statusdel, der beskriver, hvad eleven har lært i forhold til de opsatte læringsmål, og en opfølgningsdel, der beskriver, hvad elev, forældre og skole skal gøre, for at eleven når de opsatte mål.

På 8. og 9. klassetrin slås uddannelsesplan og elevplan sammen til ét dokument: Elevplanen.

Elevplanen skal i 8. og 9. klasse indeholde oplysninger til brug for vurdering af elevens uddannelsesparathed.

Kriterier for vurdering af elevers uddannelsesparathed er beskrevet i ”Bekendtgørelse om uddannelsesparathedsvurdering, uddannelsesplan og procedure ved valg af uddannelse”²⁷.

Som led i tilsynet kan man drøfte skolens arbejde med elevplaner. Desuden kan den tilsynsførende understøtte skolens brug af elevplaner som et redskab, både i undervisningen og i kommunikationen med forældrene og den henvisende kommune (beliggenhedskommunen).

Den tilsynsførende kan drøfte følgende spørgsmål med underviserne:

- Har eleven nået de opstillede læringsmål?
- Har eleven klaret sig bedre eller dårligere end forventet?
- Hvordan oplever eleven selv sit faglige niveau?
- Hvis eleven ikke har nået de opstillede læringsmål – hvad er så den videre plan for at nå disse²⁸?

4.2. Hvad gør kommunen, hvis undervisningen på den interne skole ikke lever op til folkeskoleloven?

Hvis undervisningen ikke lever op til kravene i folkeskoleloven, kan undervisningen i dagbehandlingstilbuddet eller anbringelsesstedet ikke fortsætte, Kommunalbestyrelsen skal i så fald

sørge for, at undervisningspligten opfyldes på anden vis. Det kan ske ved, at eleverne undervises i folkeskolen, men det kan også ske på andre måder. I den overenskomst om undervisning, som kommunalbestyrelsen og institutionen med interne skole skal det fremgå, hvad der skal ske i det tilfælde, at undervisningen ikke lever op til kravene i folkeskoleloven. Det skal også fremgå, hvilke frister og aftaler der træder i kraft, hvis undervisningen ikke lever op til folkeskoleloven. Normalt vil en tilsynsrapport være rettet mod selve institutionen. Rapporten kan i tilfælde af alvorlige svigt eller mangler også rettes til de parter, der har indgået overenskomst om undervisningen. Det sker for eventuelt at bringe overenskomsten til ophør, hvis det ikke er muligt at etablere et bæredygtigt samarbejde om undervisningen.

5. Værktøjskasse

5.1. NY I JOB - hvor begynder man som kommunal tilsynsførende?

- Vigtige dokumenter at læse:
 - Folkeskoleloven
 - Bekendtgørelse om folkeskolens specialundervisning og anden specialpædagogisk bistand
 - Bekendtgørelse om specialundervisning og anden specialpædagogisk bistand i dagbehandlingstilbud og anbringelsessteder
 - Vejledninger til bekendtgørelserne
 - Overenskomsten mellem kommunen og institutionen om undervisning. Krav til overenskomsten fremgår af Bekendtgørelse om specialundervisning og anden specialpædagogisk bistand i dagbehandlingstilbud og anbringelsessteder, kapitel 6, § 14.
- Forbered tilsynet ved at kontakte skolelederen og aftale et indledende møde
- Rekvirer en oversigt over timetal og fagrække samt årsplaner/undervisningsplaner mv., gerne inden det første besøg
- Vær opmærksom på 9.-klasseprøver, herunder
 - er en skoleleder fra en folkeskole inddraget i afviklingen af 9.-klasseprøver, som der er krav om?

- hvordan afholdes 9.-klasseprøver?
 - er nogle elever fritaget for 9.-klasseprøven, og er reglerne for fritagelse overholdt?
 - afholdes 9.-klasseprøver på særlige vilkår?
- Spørg til undervisernes kvalifikationer og efteruddannelse. Udarbejd bilag til tilsynsrapporten med oplysninger om navne, uddannelser, kurser og efteruddannelse, dimissionsår og -sted mv.
 - Inddrag eventuelt de indberetninger og registreringer af magtanvendelser i undervisningen, der er foretaget siden sidste tilsynsbesøg. Drøft med underviserne, hvordan magtanvendelser kan undgås.
 - Fortæl skolens leder, lærere og pædagoger, hvorledes du vil gennemføre tilsynet - åbenhed fremmer effekten af tilsynet.
 - Der kan aflægges både anmeldte og uanmeldte tilsyn. Tilsynet bør fortsætte, om nødvendigt med flere besøg, indtil den fornødne viden om undervisningen er etableret.
 - Når du overværer undervisning, så spørg ind til de valg, der er truffet om undervisningens indhold og organisering
 - Lav et notatsystem, så du kan fastholde observationer, iagttagelser og samtaler, når du skal skrive en tilsynsrapport. Brug gerne inspirationsskemaet i VÆRKTØJSKASSEN..

5.2. Inspirationsskema til observation af undervisning på interne skoler på dagbehandlingstilbud og anbringelsessteder

Dato:

Fag:

Lærernavn:

Antal elever:

Undervisningens tilrettelæggelse	Undervisningens gennemførelse	Læremidler i undervisningen	Andre observationer om undervisningens indhold	Andre observationer relateret til undervisningen, herunder de fysiske forhold
Hvilke læringsmål er opstillet for undervisningsforløbet? Hvilke Fælles Mål tager undervisningen udgangspunkt i? Hvilken sammenhæng er der til årsplan/undervisningsplan? Hvilket forløb indgår lektionen i?	Er der tale om specialundervisning tilrettelagt efter elevernes særlige behov? Hvorledes er undervisningen organiseret?	Hvilke læremidler anvendes i undervisningen? Anvendes kompenserende hjælpemidler som for eksempel oplæsningsprogrammer?		

5.3: Eksempel på skabelon til tilsynsrapport – til inspiration.

Skabelonen er udarbejdet af Kommunernes Landsforening i forbindelse med udviklingsprogrammet Kvalitet i specialundervisningen (KVIS) i 2000 – med enkelte tilføjelser i forhold til ændringer om tilsyn med timetal og fagrække.

Afsnit 1:

Oplysning om institutionen

A. Navn på opholdssted/institution og overenskomstpart	
B. Tilsynsførende, navn og adresse:	C. Pædagogisk-psykologisk rådgivning:
D. Institutionsbeskrivelse (antal børn, undervisningssted, antal lærere, leder):	
E. Samarbejdsrelationer (tilknyttet skole, lærersamarbejde, skolebibliotek, adgang til faglokaler mv.)	
F. Særlig undervisningsmæssig service (efteruddannelses-muligheder, deltagelse i skoleledermøder mv.)	
G. Overenskomst vedrørende undervisning (overenskomstdokumentet vedhæftes):	
H. Budget til skoledelen:	
Løn:	
Materialer:	

Afsnit 2:

Personale og undervisning

Beskrivelse af undervisningens ordning

A. Beskrivelse af lærere og ledelse
Lærernes navne og uddannelse, herunder en beskrivelse af personalets særlige kursusvirksomhed eller relevante erfaringer:
Lederens navn og funktion samt uddannelse og kvalifikationer:
B. Beskrivelse af undervisningen generelt
Forefindes individuelle undervisningsplaner indeholdende undervisningstid og -forløb: Ja: Nej:
Undervises i fuld fagrække og fuldt timetal:
Eventuel undervisning gennemført på lokalskolen:
Nationale test:
Folkeskolens 9.-klasseprøver:
Beskrivelse af undervisningsmidler og materialer, herunder it-udstyr:

Afsnit 3:

Beskrivelse af undervisning for det enkelte barn

A. PPR's udtalelse vedrørende barnet/den unge
Udtalelse vedrørende den enkelte elev fra pædagogisk-psykologisk rådgivning, herunder stillingtagen til den enkelte elevs behov for specialundervisning og muligheder for at blive undervist i en folkeskole:

B. Undervisningsstedets notater vedrørende den enkelte
Bemærkninger om den enkelte elevs undervisningsbehov:
Elevplaner:
Statusdel:
Opfølgningsdel:
Evaluering af elevens undervisning i de enkelte fag og undervisningssituationer:
Hjælpemidler og/eller metoder:
Uddannelsesplan for elever i 8. og 9. klasse
C. Handleplan for undervisningen:
(Handleplanen bør indeholde mål og midler for undervisningen, herunder hvordan undervisningen i fremtiden kan foregå på den lokale folkeskole
D. Magtanvendelse i forbindelse med undervisningen:

Afsnit 4:

Tilsynet

A. Hvem har foretaget tilsynet
Navn:
Stilling:
Kontaktoplysninger:
Tilsynsperioden:
Fra dato til dato:
B. Helhedsindtryk
Vurderinger:
Forslag til ændring for opholdsstedet/dagbehandlingstilbuddet:
C. Stillede krav til anbringelsesstedet/dagbehandlingstilbuddet:

D. Rådgivning og vejledning:
E. Aftaler mellem tilsynsmyndighed og institution

Dato:

Tilsynsførendes underskrift:

5.4: Inspiration til skema til brug ved fritagelse fra folkeskolens 9.-klasseprøver

Bekendtgørelse om folkeskolens prøver BEK nr. 1001 af 15/9/2014, § 27: *Skolens leder skal tilbyde særlige prøvevilkår til elever med psykisk eller fysisk funktionsnedsættelse eller tilsvarende vanskeligheder, når dette er nødvendigt for at ligestille disse elever med andre i prøvesituationen. Det er en forudsætning, at der ikke sker en ændring af prøvens faglige niveau.*

Forud for beslutningen om fritagelse skal muligheden for at aflægge prøve på særlige vilkår være vurderet.

Efter indstilling fra elevens klasselærer har skolen i samråd med elevens forældre besluttet fritagelse fra krav om prøveaflæggelse ved folkeskolens 9.-klasseprøve.

Eleven fritages for prøveaflæggelse i de fagdiscipliner, som er afkrydset i oversigten. I disse fag udarbejder skolen en skriftlig evaluering.

Fag	Fritagelse for mundtlige prøver	Fritagelse for skriftlige prøver
Dansk	Mundtlig dansk	Læsning
		Retskrivning
		Skriftlig fremstilling
Matematik	Mundtlig matematik	Matematiske færdigheder
		Matematisk problemløsning
Engelsk	Mundtlig engelsk	Skriftlig engelsk
Tysk eller fransk	Mundtlig tysk /fransk	Skriftlig tysk/fransk
Historie	Mundtlig historie	
Samfundsfag	Mundtlig samfundsfag	
Kristendomskundskab	Mundtlig kristendomskundskab	
Geografi		Skriftlig geografi
Biologi		Skriftlig biologi
Fysik/kemi	Mundtlig fysik/kemi	

Noter

¹ SFI (2008): Skolegang under anbringelse, side 76

² Satspuljeprojekt vedtaget i forbindelse med Finanslov i 2013. Udmøntet i samarbejde mellem Socialministeriet, Undervisningsministeriet og KL i perioden 2013-2016

³ Hvis eleven går eller har gået et år om er elevens alderssvarende klassetrin tilsvarende et år lavere.

⁴ Undervisningsministeriet 2013: Evaluering af Nationale Test, samt Aarhus Universitetsforlag 2009: Nordentoft, Svend Erik og Allerup, Peter m.fl.: ”Pædagogisk brug af test”.

⁵ Begrebet magtanvendelse anvendes ikke om undervisningen i folkeskolen. I Bekendtgørelse nr 697 af 23/06/2014 ’om fremme af god orden i folkeskolen’ § 10 beskrives, hvorledes anvendelse af magt kan finde sted: ”En elev, over for hvem der anvendes magt for at afværge, at eleven øver vold mod sig selv eller andre eller ødelægger eller beskadiger ting jf. stk. 3, kan af det undervisende personale omgående udelukkes fra klassen. Udelukkelsen er betinget af, at eleven i udelukkelsestiden er under fornødent tilsyn.

Stk. 2. Skolens leder skal ved udelukkelse af en elev fra klassen efter stk. 1 omgående underrettes af vedkommende underviser, hvorefter lederen træffer beslutning om de nødvendige videre foranstaltninger.

Stk. 3. I øvrigt gælder lovgivningens almindelige regler om nødværge, nødret og lovlig retshåndhævelse, jf. straffeloven og retsplejeloven. Legemlig afstraffelse og nedværdigende behandling er ikke tilladt. For at afværge, at en elev øver vold mod sig selv eller andre eller ødelægger eller beskadiger ting, kan der anvendes magt i fornødent omfang.”

⁶ Bekendtgørelse nr. 697 af 23/06/2014 om fremme af god ro og orden i folkeskolen. Der er i maj 2015 et arbejde i gang mellem Socialministeriet og Undervisningsministeriet med henblik på at undersøge muligheden for at have de samme regler for magtanvendelser i skolen og i bodelen på anbringelsessteder.

⁷ Plejefamilier og kommunale plejefamilier kan i helt særlige tilfælde være godkendt af den anbringende kommune som konkret egnede. I disse tilfælde er det den anbringende kommune, der godkender og fører tilsyn med tilbuddet.

⁸ I Folkeskoleloven beskrives desuden nogle målsætninger for eleverne dannelse for eksempel ved at skolen samarbejde med forældrene skal give eleverne kundskaber og færdigheder, der: Forbereder dem til videre uddannelse og giver dem lyst til at lære mere, gør dem fortrolige med dansk kultur og historie, giver dem forståelse for andre lande og kulturer, bidrager til deres forståelse for menneskets samspil med naturen og fremmer den enkelte elevs alsidige udvikling.

Stk. 2. Folkeskolen skal udvikle arbejdsmetoder og skabe rammer for oplevelse, fordybelse og virkelyst, så eleverne udvikler erkendelse og fantasi og får tillid til egne muligheder og baggrund for at tage stilling og handle.

Stk. 3. Folkeskolen skal forberede eleverne til deltagelse, medansvar, rettigheder og pligter i et samfund med frihed og folkestyre. Skolens virke skal derfor være præget af åndsfrihed, ligeværd og demokrati.

⁹ Hovedindikatorerne falder tæt sammen med, hvad andre undersøgelser viser, er fremmende for elevers læring. Det er for eksempel den tyske uddannelsesforsker Hilbert Meyers ”10 bud på god undervisning” (Meyer, Hilbert, ’Hvad er god undervisning?’, 2006) samt resultaterne af undersøgelsen fra Danmarks Evalueringsinstitut: ’Hvad er motiverende undervisning - tæt på god undervisning på mellemtrinnet’, 2014.

¹⁰ Undervisningsministeriet (2014): Egelund, Niels og Rangvid, Benedikte: Kvalitet i undervisningen på specialskoler.

¹¹ Tetler, Susan og Hedegaard-Sørensen, Marianne (2014): Udvikling af tre kvalitetsudviklingsværktøjer.

Undervisningsministeriet

¹² Overenskomst om undervisning skal indeholde oplysninger om time- og læseplaner, personalets kvalifikationer, tilsynsfunktionen og dens indhold, den pædagogisk-psykologiske betjening, budget for undervisningen og aflæggelse af regnskab, registrering og indberetning til kommunalbestyrelsen af magtanvendelse over for elever og opsigelsesvarsel for overenskomsten. Jf. Bekendtgørelse nr. 702 af 23/06/2014 om specialundervisning og anden specialpædagogisk bistand efter folkeskoleloven i dagbehandlingstilbud og anbringelsessteder.

¹³ Egelund og Rangvid (2014): Kvalitet i specialskoler, side 18.

¹⁴ Undervisningsministeriet (2014): Vejledning om læringsmålstyret undervisning i folkeskolen.

¹⁵ Tetler og Hedegaard-Sørensen: Kvalitet i specialskoler, 2014, side 43. I undersøgelsen Kvalitet i specialskoler indgår en analyse af praksisfortællinger fra lærere og pædagoger på specialskoler. De nævnte forhold fremhæves af lærere og pædagoger som tegn på kvalitet i undervisningen.

¹⁶ Undervisningsministeriet, Kvalitets- og tilsynsstyrelsen (2014): Dialogbaseret kvalitetstilsyn.

¹⁷ Gjørund, Peik (2000): Observationsarbejde i skolen, side 16. Gyldendal.

¹⁸ Gjørund, Peik (2000): Observationsarbejde i skolen, side 21. Gyldendal.

¹⁹ Undervisningsministeriet, Kvalitets- og tilsynsstyrelsen (2014): Dialogbaseret kvalitetstilsyn, side 10.

²⁰ SFI (2008): Skolegang for anbragte børn”.

²¹ Undervisningsministeriet, Kvalitets- og tilsynsstyrelsen (2014): Dialogbaseret kvalitetstilsyn.

²² Gertz, Svend Erik (2010): "Manual om tilsyn med specialundervisning i dagbehandlingstilbud og på anbringelsessteder", side 21. Undervisningsministeriet.

²³ Undervisningsministeriet (2014): Vejledning om læringsmålstyret undervisning.

²⁴ Tinleff Nielsen, Lise et al. (2006): Hjælp til skoleliv - erfaringer fra 28 lektiehjælpsprojekter for udsatte børn, KLEO. Madsen, Mette Fabricius, 'Boligsociale Lektiecaféer – En udstrakt hånd til børn og unge i udsatte boligområder', Center for Boligsocial Udvikling, 2012.

²⁵ Rambøll, Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning mv: (2014): Forskningsbaseret viden om varieret undervisning, udeskole, bevægelse og lektiehjælp.

²⁶ Spørgsmålene er formuleret med inspiration fra: Rambøll (2014): Lektiehjælp og faglig fordybelse.

²⁷ BEK nr. 839 af 30/6/2014.

²⁸ Spørgsmålene er hentet fra publikationen "*Elevplaner-inspiration til arbejdet med elevplaner*" Undervisningsministeriet Kvalitets- og Tilsynsstyrelsen 2014.